

ПЕРШІ ЕТАПИ ЕСКАЛАЦІЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕАКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ

THE INITIAL STAGES OF THE ESCALATION OF THE RUSSIAN FEDERATION'S AGGRESSION IN UKRAINE: THE EUROPEAN UNION'S RESPONSE AND CONFLICT RESOLUTION EFFORTS

Савчук В.Р.,

аспірант кафедри політології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті розглядаються ключові аспекти ескалації агресії Російської Федерації проти України на ранніх етапах конфлікту. Проаналізовано розвиток подій після Революції гідності та втечі В. Януковича до Росії. Виокремлено основні етапи початку російської агресії: незаконне втручання та анексія Криму, підтримка сепаратистських рухів та введення регулярних військових підрозділів збройних сил РФ на схід України. Проаналізовано реакцію міжнародної спільноти, зокрема Європейського Союзу, на порушення принципів міжнародного права, включаючи територіальну цілісність та суверенітет України. Особливу увагу приділено впливу «політики умиротворення» на динаміку конфлікту, а також її наслідкам для глобальної системи безпеки.

Розглянуто провокаційні дії Росії, зокрема використання співробітників своїх розвідувальних та спеціальних служб для організації мітингів та підтримки сепаратистів, постачання різного виду озброєння під виглядом «захопленого» на українських складах, пряме введення військових підрозділів російської армії, без розпізнавальних знаків, для здійснення бойових дій на території України. Особливо висвітлено аспекти невиконання Росією взятих на себе зобов'язань за Мінськими угодами, що в тому числі могло бути наслідком здійснення «політики умиротворення» країнами Заходу.

У статті підкреслюється необхідність застосування превентивних заходів для уникнення масштабних конфліктів і обґрунтовується важливість жорстких санкційних механізмів та консолідованої міжнародної відповіді для підтримання миру. Дослідження демонструє недоліки поточної архітектури міжнародної безпеки та надає рекомендації щодо вдосконалення підходів до врегулювання конфліктів, зокрема шляхом посилення дипломатичних зусиль та забезпечення ефективного стримування держав, які здійснюють агресивну зовнішню політику.

Ключові слова: анексія, агресія, Україна, Європейський Союз, Російська Федерація, зовнішня політика, умиротворення.

The article describes the key aspects of the escalation of the Russian Federation's aggression against Ukraine during the early stages of the conflict. It analyzes the developments following the Revolution of Dignity and the flight of V. Yanukovich to Russia. The study highlights the initial stages of Russian aggression, including the unlawful invasion and annexation of Crimea, support for separatist movements, and the deployment of regular Russian armed forces to Eastern Ukraine. The reaction of the international community, particularly the European Union, to violations of international law principles, including Ukraine's territorial integrity and sovereignty, is scrutinized. Special attention is given to the impact of «appeasement policy» on the conflict's dynamics and its consequences for the global security system.

The article explores Russia's provocative actions, such as involvement of its intelligence and special services to organize protests and support separatists, supplying various types of weapons disguised as «captured» from Ukrainian warehouses, and the direct deployment of unmarked Russian military units to conduct combat operations in Ukraine. Additionally, the study highlights aspects of Russia's failure to fulfil its obligations under the Minsk agreements, which could, among other things, be the result of the Western «appeasement policy».

The paper emphasizes the necessity of implementing preventive measures to avert large-scale conflicts, underscoring the importance of robust sanction mechanisms and a consolidated international response to maintain peace. The research highlights the deficiencies in the current architecture of international security and provides recommendations for improving conflict resolution approaches, particularly through enhanced diplomatic efforts and ensuring effective deterrence of states engaging in aggressive foreign policies.

Key words: annexation, aggression, Ukraine, European Union, Russian Federation, foreign policy, appeasement.

Постановка проблеми. Стратегічна орієнтація Російської Федерації (РФ) на територіальну експансію та дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в сусідніх країнах залишається ключовим компонентом її зовнішньополітичної доктрини. У цьому контексті позиція країн Європейського Союзу (ЄС) нерідко слугує важливим фактором,

що впливає на вибір та реалізацію Росією відповідних дій зі сторони РФ.

Однією з ключових проблем, яка потребує ґрунтовного аналізу, є вивчення реакції ЄС та інших міжнародних інституцій на динаміку ескалації конфлікту в Україні та визначенню уроків, які можуть бути використані для запобігання

подібним ситуаціям у майбутньому. Це включає оцінку доцільності обраних механізмів впливу, таких як санкції, дипломатичні заходи та інші інструменти тиску, а також їхньої ефективності для стримування агресора та захисту норм міжнародного права. Не менш важливим є виявлення недоліків у сучасній системі глобальної безпеки, які дозволяють державам-агресорам порушувати міжнародне право без адекватної та консолідованої відповіді з боку міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика причин і наслідків російської агресії проти України викликала значний інтерес як серед вітчизняних, так і зарубіжних науковців та аналітиків. Зокрема, Т. Снайдер досліджував історичні аспекти розвитку цієї проблематики. П. Грегори аналізував питання, пов'язані з псевдо-референдумом у Криму. С. Кейс розглядав факти прямого залучення російських військових до конфлікту в Україні. О. Яневський акцентував увагу на доказах постачання російської зброї бойовикам, тоді як П. Гай-Нижник здійснив наукову оцінку Росії як держави-агресора. Вагомий внесок у вивчення конфлікту зроблено аналітичними центрами, зокрема Центром Разумкова. Окреме значення мають мемуари Ф. Олланда, які пропонують цінну внутрішню інформацію у контексті міжнародних переговорів.

Попри значний науковий інтерес, питання реалізації «політики умиротворення» щодо агресора залишається недостатньо вивченим, що ускладнює розуміння її наслідків як у випадку конфлікту в Україні, так і в інших аналогічних ситуаціях. Це вимагає глибшого аналізу задля мінімізації ризиків, пов'язаних із застосуванням такої політики у майбутньому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливу увагу необхідно приділити аналізу «політики умиротворення» агресора, що реалізовувалася країнами Заходу на початкових етапах російської агресії. Відсутність належної критичної оцінки її наслідків частково сприяла ескалації конфлікту до повномасштабного вторгнення. Такий аналіз є важливим для формування більш ефективних підходів у міжнародних відносинах, спрямованих на попередження подібних ситуацій.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз причин та подій, які передували агресії РФ проти України, вивчення наступних етапів ескалації конфлікту та оцінка ефективності політики країн Заходу, зокрема ЄС, щодо стримування та протидії агресору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни ЄС завжди займали ключову роль у формуванні зовнішньої політики РФ. Особливо це стало очевидним після зростання цін на енергоресурси та утвердження РФ як головного постачальника

природного газу для європейських держав. Проте непослідовність та неоднозначність у поведінці російського керівництва створювали ефект нестабільності у відносинах. Водночас провідні країни ЄС недооцінювали стратегічну важливість цієї проблематики, що стало одним із чинників посилення агресивних амбіцій Росії. Це, в свою чергу, спричиняло не лише політичні та економічні наслідки, але й підривало дотримання Росією норм міжнародного права, а також її зобов'язань як постійного члена Ради Безпеки ООН.

Попри відомі випадки політики «умиротворення» Росії з боку країн Заходу, включно з ЄС, щодо її дій під час військового вторгнення в Грузію, підтримки сепаратистів, сприяння утвердженню авторитарного режиму Б. Асада в Сирії, розвинені держави виходили з припущення, що подібні дії РФ не матимуть подальшої ескалації. Однак російська агресія, що почалася в 2014 році, кардинально змінила підходи до співпраці з керівництвом РФ.

Підтримка Росією тодішнього президента України В. Януковича, який систематично послаблював військовий потенціал власної країни [1], робила його ідеальною фігурою для реалізації планів РФ із перетворення України на державу, повністю підконтрольну Кремлю. Події листопада 2013 року, коли Янукович відмовився підписати Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС під час саміту «Східного партнерства» у Вільнюсі, викликали значне суспільне невдоволення та активізацію протестних настроїв. Спроба силового придушення протестів, зокрема через надмірне застосування сили правоохоронними органами, лише загострила ситуацію. Це стало переломним моментом, що визначив подальшу ескалацію конфлікту й радикалізацію ситуації в Україні, через призму незгоди від формування зовнішньої політики в східному напрямку.

Агресивні дії правоохоронних органів стали каталізатором масових протестів, які набули революційного характеру. Розуміючи, що народ України вимагатиме справедливості та покарання винних у цих злочинах, президент В. Янукович 21 лютого 2014 року підписав з лідерами опозиції В. Кличком, О. Тягнибоком та А. Яценюком «Угоду про врегулювання кризи в Україні». Цей документ був засвідчений міністрами закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмаєром, Польщі Р. Сікорським та Франції Е. Фурньє. Зокрема, угода передбачала ухвалення та оприлюднення протягом 48 годин спеціального закону, який відновлював би дію Конституції України 2004 року зі змінами, чинними на момент підписання угоди [2].

Хоча протести з самого початку мали чітку проєвропейську спрямованість, вони не отримали значної підтримки з боку держав-членів ЄС, європейських інституцій чи інших західних акторів.

Європейська громадськість майже не звертала уваги на події Майдану до початку застосування насильства, а західні політики обмежувалися закликами до уникнення насильства з обох сторін. Лише після ескалації ситуації дипломати висловили офіційне «занепокоєння». Такий дипломатичний дискурс викликав іронію серед учасників протестів, які, ризикуючи життям, відчували себе залишеними напризволяще. Учасники Майдану неодноразово наголошували на тому, що великі західні держави, поряд із РФ, демонструють байдужість або навіть ворожість до їхньої боротьби за справедливість [3 с. 114]. Водночас, незважаючи на недовіру протестувальників до ініціатив Заходу щодо врегулювання конфлікту, ці дипломатичні зусилля свідчили про певний рівень занепокоєння та зацікавленості міжнародної спільноти у зменшенні рівня конфронтації в Україні.

Закон про відновлення дії Конституції України 2004 року був ухвалений Верховною Радою України 21 лютого 2014 року, у день підписання угоди про врегулювання кризи. Однак реалізувати його на практиці не вдалося через відсутність В. Януковича, який ще за кілька днів до цього почав готуватися до втечі та збирати речі з резиденції в Межигір'ї. Згідно зі свідченнями його колишніх охоронців у суді, кортеж Януковича попрямував до Бердянська, після чого він пересів у один із трьох вертольотів. Під час польоту була зупинка в російському місті Анапа, а кінцевим пунктом стала Ялта. 23 лютого 2014 року колишній президент дістався однієї з військових частин Чорноморського флоту РФ у Севастополі, де відмовився від державної охорони. Пізніше він на російському військовому кораблі залишив територію України і вирушив до Росії [4].

В умовах невизначеності щодо місцеперебування В. Януковича 22 лютого 2014 року Верховна Рада ухвалила постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України». Позачергові вибори були призначені на 25 травня 2014 року. Того ж дня Верховна Рада звільнила з посади Голову Верховної Ради В. Рибачка і обрала на цю посаду О. Турчинова. Наступного дня, парламент доручив О. Турчинову виконання обов'язків президента України.

Такий розвиток подій не відповідав інтересам російського керівництва. Реагуючи на політичну кризу в Україні, Росія почала реалізацію заздалегідь підготовленого плану з анексії українських територій, використовуючи схему, випробовану раніше під час конфлікту в Грузії.

24 лютого 2014 року близько 10 тисяч російських військовослужбовців сил спеціальних операцій, одягнених у військову форму без розпізнавальних знаків розпочали операцію із захоплення

Кримського півострова. Покинувши свої бази, ці сили здійснили незаконне вторгнення на територію України. Російські війська разом із парамілітарними угрупованнями блокували українські військові частини в Криму, не дозволяючи військовослужбовцям залишати місця їхньої дислокації, а також перешкоджали перекиданню підкріплень з материкової частини України. Основні пункти доступу до Криму – сухопутні, морські й повітряні – були заблоковані російськими силами [5]. Європейський суд з прав людини підтвердив ці факти, що означало фактичний контроль над півостровом з боку РФ, який був встановлений уже 27 лютого 2014 року, тобто до офіційного оголошення анексії.

У відповідь на дії Росії 28 лютого міністри закордонних справ Франції, Німеччини та Польщі висловили глибоке занепокоєння ситуацією та закликали всі сторони утриматися від дій, які могли б поставити під сумнів територіальну цілісність України [6]. Відбулися телефонні розмови між президентом РФ В. Путіним, прем'єр-міністром Великої Британії Д. Кемероном, канцлером Німеччини А. Меркель та головою Європейської Ради Г. Ван Ромпеем, під час яких обговорювалися можливі шляхи врегулювання кризи й запобігання подальшій ескалації насильства [7]. Хоча ці дипломатичні ініціативи демонстрували формальну зацікавленість ЄС у нормалізації ситуації, вони водночас виявили обмежену здатність західних країн ефективно вплинути на дії Росії. Зусилля із «умиротворення» Путіна свідчили про усвідомлення серйозності його намірів, але також підкреслювали безсилля Європи перед обличчям агресивної політики Кремля.

1 березня 2014 року Рада Федерації РФ схвалила звернення президента Путіна про застосування Збройних сил Росії на території України. Це рішення створило передумови для організації незаконного референдуму щодо приєднання Криму до РФ. Міжнародна спільнота одразу відреагувала на дії Кремля. Верховний представник ЄС із закордонних справ К. Ештон рішуче засудила використання Росією її збройних сил в Україні. Президент США Б. Обама на екстреній прес-конференції застеріг Росію від військового втручання.

У зв'язку з відсутністю ознак деескалації з боку РФ, 6 березня 2014 року країни Заходу запровадили перші санкційні обмеження. ЄС призупинив переговори з Росією щодо пом'якшення візового режиму та укладення нової угоди про партнерство. Президент США підписав виконавчий указ № 13660, яким було запроваджено санкції проти фізичних та юридичних осіб, відповідальних за порушення суверенітету та територіальної цілісності України, а також за розкрадання активів українського народу [8]. Такий рівень санкцій

виявився неефективним та вони не змогли стримати Росію від подальших кроків із дестабілізації ситуації та анексії українських територій.

16 березня 2014 року, за підтримки російських військових, було організовано референдум щодо статусу Криму. За офіційними результатами, майже 97% виборців нібито підтримали приєднання до РФ при явці у 83%. Однак навіть Рада з прав людини при президенті РФ повідомила, що реальні показники становили лише 55% голосів «за» при явці близько 40%, що відповідає підтримці анексії приблизно від 15% до 30% населення Криму [9]. Відповідно до українського законодавства, проведення місцевих референдумів з питань територіальних змін є незаконним, оскільки такі питання можуть вирішуватися лише шляхом всеукраїнського референдуму. На основі результатів проведеного референдуму, 18 березня 2014 року в Москві В. Путін підписав із самопроголошеною кримською владою договір про входження Криму і Севастополя до складу Росії [10].

Анексія української території викликала рішуче засудження міжнародної спільноти. Міністр закордонних справ Франції Л. Фабіус оголосив про рішення зупинити участь Росії у складі «Великої вісімки» [11]. Міністри закордонних справ країн-членів ЄС запровадили персональні санкції, які включали заборону на в'їзд та замороження активів осіб, причетних до анексії Криму. США розширили свій список санкцій, спрямованих проти російських посадовців. Аналогічні обмеження ввели Канада, Японія та інші західні країни.

Підтримка України на той момент була обмеженою. Західні країни тільки починали налагоджувати механізми військової та фінансової допомоги. Питання підвищення обороноздатності української армії перебувало виключно на стадії обговорення в рамках партнерства з країнами-членами НАТО. Фінансова підтримка також була на стадії розробки та формувалась в основному через міжнародні економічні інституції, зокрема Міжнародний валютний фонд та Світовий банк. Важливим кроком стало укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, а економічну – 27 червня того ж року, після обрання нового керівництва України.

Попри наміри країн Заходу підтримати Україну, слід зазначити, що міжнародний тиск на РФ після анексії Криму виявився недостатнім. Це стало однією з причин ескалації агресії РФ та поширення її планів на інші регіони України. Росія ініціювала і підтримувала сепаратистські настрої в окремих регіонах України за допомогою співробітників своїх розвідувальних та спеціальних служб, а також шляхом участі так званих «добровольців». Вони організовували і брали безпосередню участь в антиукраїнських акціях на

території України. Ключовим фактором часткового успіху сепаратистів стало захоплення будівель правоохоронних органів та складів зі зброєю. Це дозволило Росії легше постачати зброю для використання її проросійськими формуваннями під виглядом «захопленого» озброєння.

Варто зауважити, що, за даними досліджень, більша частина зброї, використаної сепаратистами, була виготовлена в СРСР, зокрема в Росії чи Киргизстані, що підтверджує її зовнішнє походження. Значна частина озброєнь не могла бути розміщена на території України, оскільки основні склади зброї, успадковані від Радянського Союзу, розташовувалися історично переважно в західних регіонах країни [12].

У зв'язку із збройним захопленням міст на сході України, 7 квітня 2014 року сепаратисти проголосили створення так званої «Донецької народної республіки» (ДНР). Провідну роль у цих подіях відігравали російські військові. Одним із лідерів сепаратистів був І. Гіркін (псевдо «Стрелков») – кадровий офіцер російських збройних сил. Гіркін особисто зізнався, що якби його підрозділ не перетнув український кордон і не розпочав збройного протистояння, ситуація на Донбасі розвивалася б так само, як у інших регіонах, де російська підтримка проросійських рухів виявилася менш ефективною [13, с. 7]. Це зізнання підтверджує критичний внесок Росії у розпалювання конфлікту в Україні. Проте, попри ці очевидні факти, реакція Європи на російську агресію залишалася недостатньою, а надання військової допомоги Україні продовжувало залишатися обмеженим.

17 квітня 2014 року в Женеві відбулися перші міжнародні переговори щодо врегулювання збройного конфлікту на сході України. У них взяли участь вищі дипломатичні представники України, ЄС, США та Росії. На переговорах обговорювали питання деескалації конфлікту, однак вагомих домовленостей досягнуто не було. Особливістю цих переговорів стала відсутність обговорення статусу Криму [14], що створило прецедент та стало початком формування «політики умиротворення» РФ через обмеження міжнародної реакції лише подіями саме на сході країни. Такий підхід фактично посилив впевненість Росії у можливості подальшого розширення агресивної стратегії.

Після президентських виборів 25 травня 2014 року обрання нового демократичного лідера України створило умови для організації переговорів на вищому рівні між зацікавленими сторонами. Це стало основою для започаткування Нормандського формату – зустрічей лідерів України, Німеччини, Франції та Росії. Назва формату походить від місця першої зустрічі, яка відбулася в Нормандії під час заходів присвячених 70-річчю операції «Оверлорд». Ініціатором формату виступив президент Франції Ф. Олланд, який запропонував залу-

чити керівників двох ключових країн ЄС разом із представниками сторін конфлікту для створення передумов його врегулювання [15, с. 76]. Перша зустріч у рамках Нормандського формату відбулася 6 червня 2014 року, однак не принесла значних результатів. Основним досягненням стало домовленість про початок переговорів щодо припинення вогню. Упродовж наступних двох тижнів президент України та президент Росії провели дві телефонні розмови, у яких обговорювали можливості мирного врегулювання конфлікту.

20 червня 2014 року президент України П. Порошенко представив мирний план врегулювання ситуації на сході України, адресований легітимній владі Донецької та Луганської областей. План складався з 14 пунктів, який серед іншого передбачав гарантії безпеки для всіх учасників переговорів, звільнення від кримінальної відповідальності тих, хто склав зброю і не здійснив тяжких злочинів, звільнення заручників, роззброєння та дострокові місцеві й парламентські вибори [16]. Для обговорення й реалізації цього плану було створено тристоронню контактну групу, до якої увійшли крім представників України, Росії та міжнародних спостерігачів, також представники самопроголошених утворень. Одночасно було оголошено режим припинення вогню терміном на сім днів.

Зустрічі тристоронньої контактної групи відбулися 23 та 27 червня 2014 року, однак не призвели до значущих домовленостей. Незважаючи на продовження режиму припинення вогню до кінця місяця, цей режим залишався одностороннім, оскільки проросійські бойовики продовжували атаки на українські сили та захоплення нових територій. Протягом так званого перемир'я Україна втратила 27 силовиків, ще 69 отримали поранення [17].

30 червня 2014 року в Нормандському форматі відбулася чергова телефонна розмова, під час якої В. Путін висловив бажання продовжити режим припинення вогню. Однак односторонній характер дотримання цього режиму українською стороною вказував на використання перемир'я як інструменту для виграшу часу та досягнення тактичних переваг проросійськими збройними формуваннями на сході України.

У липні 2014 року українські Збройні сили активували бойові дії проти збройних формувань, які діяли в Україні за підтримки Росії, і зуміли звільнити значну частину територій, раніше захоплених сепаратистами, серед яких були такі великі міста як Слов'янськ, Краматорськ, Дружківка та Костянтинівка. У відповідь на втрати підконтрольних територій проросійські угруповання отримали значну підтримку з боку РФ, яка почала активно постачати їм озброєння та боеприпаси, часто маскуючи ці поставки під гуманітарну допомогу [18].

Однак ці заходи виявилися недостатніми для забезпечення військової переваги бойовиків, і Росія перейшла до відкритої ескалації. З території РФ було розпочато артилерійські обстріли українських позицій, що зафіксовано міжнародною групою Bellingcat. Зокрема, у липні-серпні 2014 року було задокументовано щонайменше 149 окремих випадків артилерійських обстрілів, здійснених з території Росії [19]. Попри явну агресію, міжнародна спільнота не вжила достатніх заходів для її стримування. Це сприяло подальшому нарощуванню озброєння у руках підконтрольних РФ сил, що призвело до трагічних подій, таких як збиття 17 липня 2014 року пасажирського літака Boeing 777 рейсу МН17. Розслідування, проведене нідерландською прокуратурою, встановило, що літак було збито ракетою з російського зенітно-ракетного комплексу «Бук», який належав Курській бригаді ППО РФ. Після здійснення пострілу установка була повернута до Росії [20].

У відповідь на цю трагедію Голова Верховної Ради України О. Турчинов звинуватив деяких західних політиків у спробах «умиротворити агресора». Він підкреслив, що від початку агресії неодноразово звертався до міжнародної спільноти з проханням надати Україні сучасну зброю для захисту цивільного населення [21]. Зокрема, Турчинов ініціював проєкт постанови №4326а, у якій йшлося про звернення до міжнародних партнерів з проханням про військово-технічну допомогу. Попри підтримку постанови в українському парламенті, вона не отримала належного відгуку серед країн Заходу, що фактично розширило межі дозволеного для агресора.

Попри обмежену військову підтримку з боку Заходу, Україна продовжувала успішно вести боротьбу з бойовиками, звільняючи захоплені території. Водночас відсутність жорстких санкцій проти РФ і недостатня реакція міжнародного співтовариства сприяли фактичному «умиротворенню агресора». Така стратегія стала мотивацією для РФ до подальшої ескалації конфлікту. У кінці серпня 2014 року Росія вдалася до введення на територію України регулярних підрозділів своєї армії, що суттєво змінило перебіг війни.

Перший етап прямої військової агресії РФ проти України розпочався 20 серпня 2014 року, а її різке загострення припало на 24 серпня. У бойових діях на території України брали участь підрозділи російської армії, зокрема військовослужбовці 79-ї десантної дивізії з Пскова та 98-ї дивізії з Іванова. Десять солдатів із цих підрозділів потрапили в полон і публічно підтвердили, що їх командування направило для бойових дій проти Збройних сил України. Незалежні російські журналісти виявляли десятки поховань військовослужбовців під Псковом, які загинули в Україні, зокрема бійців 76-ї гвардійської дивізії. Пізніше, через чотири

роки, на місці безіменних хрестів були встановлені монументальні надгробки за рахунок Міністерства оборони РФ [22].

За даними, зібраними волонтерською групою «InformNapalm», протягом перших двох років російської агресії проти України було задокументовано інформацію про участь 160 підрозділів, що належали до 75 військових частин Збройних сил РФ. Було зафіксовано більше 165 інцидентів. Аналітики ідентифікували підрозділи, що належали до 45 сухопутних військових частин російської армії. Серед них – мотострілецькі, артилерійські, танкові підрозділи, війська протиповітряної оборони, підрозділи розвідки, снайперські групи та оператори безпілотних літальних апаратів. Більшість батальйонно-тактичних груп, залучених до бойових дій на території України, були сформовані на базі мотострілецьких підрозділів Південного військового округу РФ. До них належали 136-та, 18-та, 17-та, 19-та, 205-та, 33-тя та 34-та мотострілецькі бригади, а також 291-ша артилерійська бригада і підрозділи 7-ї військової бази, яка дислокується в окупованій Абхазії [23. с. 387-388.].

Активізація дій російських військових у серпні 2014 року спричинила втрату українськими військами ініціативи на фронті, що призвело до оточення значних підрозділів ЗСУ в районі Іловайська. У ході переговорів між сторонами було досягнуто домовленості про створення так званого «зеленого коридору» для виходу українських військових, але під час відступу колони були атаковані російськими військами. У результаті цієї атаки загинуло щонайменше 366 українських військовослужбовців, 429 отримали поранення, а ще 300 потрапили у полон [24].

Події під Іловайськом і відсутність рішучих санкцій чи інших заходів впливу на Росію з боку міжнародної спільноти лише посилили впевненість президента РФ у слабкості західної відповіді. Це підтверджують його слова, адресовані тодішньому президенту Європейської комісії Ж. Баррозу, що Росія, за потреби, може захопити Київ за два тижні. Така заява відображала відкритість В. Путіна до подальшої ескалації. Попри усвідомлення окремими країнами ЄС ризиків «умиротворення агресора», значна частина європейських лідерів демонструвала нерішучість. Наприклад, прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон на саміті ЄС у вересні 2014 року застерігав, що Європа ризикує повторити помилки Мюнхенської угоди 1938 року. Однак країни ЄС відмовилися від надання Україні озброєння та негайного запровадження жорстких економічних санкцій проти РФ [25]. Заходи, які згодом були впроваджені, виявилися недостатньо ефективними для стримування російської агресії. Політико-дипломатичні дії Заходу зводилися до засудження незаконної анексії Криму, проникнення російських військових та

озброєння на територію України, а також прямої збройної агресії російськими військовими. Такі дії створювали певний політичний і психологічний тиск на РФ, але на стратегічному рівні були сприйняті Кремлем як слабкість. Це сприяло подальшій ескалації конфлікту та розширенню агресивних дій Росії в Україні.

Унаслідок інтенсивних бойових дій на сході України та відсутності єдності серед країн Заходу щодо надання необхідної підтримки, українська влада була змушена піти на переговори. 5 вересня 2014 року в рамках Тристоронньої контактної групи, до якої входили представники України, РФ та ОБСЄ за участі представників так званих «окремих районів Донецької і Луганської областей», було підписано попередній протокол до угоди про припинення вогню, відомий як Мінський протокол. Документ містив 12 пунктів, спрямованих на деескалацію конфлікту на сході України. Серед основних положень: припинення вогню, обмін полоненими, відведення важкого озброєння від лінії фронту, ухвалення Закону про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей і забезпечення амністії для бойовиків. Ухвалення необхідного для виконання цих домовленостей закону 16 вересня 2014 року викликало значні дискусії в українському суспільстві, які свідчили про неоднозначне сприйняття Мінського протоколу. Для конкретизації положень домовленостей 19 вересня був підписаний Мінський меморандум, який деталізував механізми припинення вогню та відведення важкого озброєння.

Продовження переговорного процесу відбувся в Мілані 16 жовтня 2014 року. Під час зустрічі, спочатку відбулися переговори між В. Путіним та П. Порошенком за посередництва А. Меркель і Ф. Олланда. Наступного дня до переговорів долучилися прем'єр-міністр Італії М. Ренці, прем'єр Великої Британії Д. Кемерон, президент Європейської комісії Ж. Баррозу та голова Європейської ради Г. Ван Ромпей. Учасники обговорили виконання Мінських домовленостей, зокрема питання звільнення заручників та моніторинг лінії розмежування безпілотниками за участі Франції, Італії та Німеччини під егідою місії ОБСЄ.

Попри зусилля української сторони, яка почала виконувати умови Мінських домовленостей, ухваливши відповідний закон і припинивши вогонь, РФ та підконтрольні їй угруповання жодних зобов'язань не виконували. Навпаки, не досягнувши припинення євроінтеграційних і євроатлантичних прагнень України, РФ ще більше посилювала військову присутність на сході України та продовжувала бойові дії середньої інтенсивності.

Ескалаційні дії РФ могли бути зумовлені тим, що переваги від продовження агресії переважали негативні наслідки, пов'язані із санкційними

обмеженнями, накладеними на країну. Зокрема, варто звернути увагу на винятки із санкцій, які дозволяли продовжувати постачання озброєння за контрактами, укладеними до 1 серпня 2014 року, тобто навіть після незаконної анексії Криму [26]. Крім того, міжнародна спільнота приділяла недостатню увагу експортним операціям із товарами подвійного призначення. Це дозволяло європейським і американським компаніям постачати Росії компоненти, що використовувалися для виробництва озброєння, яке РФ застосовувала не лише на ранніх етапах агресії, але й під час повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 році [27].

Недостатня активність провідних європейських держав у справедливому врегулюванні російсько-українського конфлікту пояснюється, крім економічних та політичних інтересів, ідеологічними факторами. Захід довго залишався у полоні ілюзій щодо можливості діалогу з Росією, не вірячи у повернення РФ до авторитарного режиму, характерного для Радянського Союзу, з його агресивною внутрішньою та зовнішньою політикою. Це сприяло гальмуванню консолідації зусиль проти Росії як спільного супротивника західного світу.

Як підтвердження, у своїх мемуарах Ф. Олланд зазначав, що спершу не вірив у можливість повної конфронтації РФ із Заходом і навіть не розглядав імовірність нової «холодної війни». Він припускав, що Росія під економічним тиском відмовиться від агресивної політики захоплення територій суверенних держав. На думку Олланда, конфлікт із РФ не був зіткненням суспільних систем, як у часи «холодної війни», а проявлявся як боротьба за національні інтереси, що включала розпалювання внутрішніх конфліктів у сусідніх краї-

нах та їх подальше «заморожування» [15, с. 82]. Проте конфлікт в Україні набув значно більшого масштабу, ніж інші подібні операції РФ, і не отримав достатньої підтримки серед проросійського населення, що створило для В. Путіна ситуацію стратегічного програшу. У відповідь на пасивну реакцію Заходу Росія дозволила собі посилити ескалацію. Особливе занепокоєння викликає факт, що під час переговорів у Нормандському форматі питання анексії Криму практично не піднімалося. Це стимулювало Путіна до ультимативного продовження агресії.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Поведінка західних лідерів мала ознаки «синдрому Даладьє», які так само як Н. Чемберлен з Е. Даладьє, вирішили не готуватись до війни, а постійно надіялись, що питання вирішення агресивних планів Кремля випаде на каденцію іншого лідера або вирішиться само собою. Така геополітична ситуація лише підживлювала впевненість Кремля у безкарності своїх дій та призвела до затяжного конфлікту, значних людських втрат в Україні та суттєвих економічних витрат для країн Заходу.

Подальші перспективи дослідження цієї тематики мають важливе значення, оскільки недостатня вивченість проблеми сприяє збереженню практики використання тактики «умиротворення» агресора у зовнішній політиці держав. Це, у свою чергу, призводить до зростання кількості жертв та збільшення ресурсів, необхідних для стримування агресії на пізніх етапах, тоді як своєчасне реагування та застосування превентивних заходів на ранніх етапах конфлікту могли б суттєво знизити масштаби наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Як Україна втратила Крим: версія слідства ДБР. *Державне бюро розслідувань*. 2020. URL: https://dbr.gov.ua/news/yak_ukraina_vtrabila_krim-versiya_slidstva_derzhavnogo_byuro_rozsliduvan.
2. Угода про врегулювання кризи в Україні. *Українська Правда*. 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/21/7015533/>.
3. Snyder T. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. New York: Tim Duggan Books, 2018,. 368 p.
4. Втеча экс-гаранта: як Янукович у 2014 році тікав з України. *УНІАН*. 2020. URL: <https://www.unian.ua/politics/10883561-vtecha-eks-garanta-yak-yanukovich-u-2014-roci-tikav-z-ukrajini.html>.
5. ЄСПЛ визнав, що Росія контролювала Крим ще до його незаконної анексії. *Європейська Правда*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/01/14/7118503/>.
6. Франція, Німеччина та Польща занепокоєні ситуацією в Криму. *24 Канал*. 2014. URL: https://24tv.ua/frantsiya_nimechchina_ta_polshha_zanepokoyeni_situatsiyeyu_v_krimu_n415007.
7. Путін обговорив кризу в Україні з Меркель і Кемероном. *BBC News Україна*. 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2014/02/140228_dk_putin_ukraine_statement.
8. Ukraine and Russia sanctions. *The Office of Website Management, Bureau of Public Affairs, manages this site as a portal for information from the U.S. State Department*. 2014. URL: <https://2009-2017.state.gov/e/eb/tfs/spil/ukrainerussia/>.
9. Gregory P. Putin's «Human Rights Council» accidentally posts real Crimean election results. *Forbes*. 2014. URL: <https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/05/05/putins-human-rights-council-accidentally-posts-real-crimean-election-results-only-15-voted-for-annexation/>.
10. Рада Федерації одностайно «включила» Крим і Севастополь в РФ. *Українська Правда*. 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/21/7019792/>.

11. Fabius L. (@LaurentFabius). #Ukraine #Crimée Pour le 6 juin, le président reste invité mais pour le G8 nous avons décidé de suspendre la participation de la #Russie». X (Formerly Twitter). 18.03.2014. URL: <https://x.com/LaurentFabius/status/445822953440444416>.
12. Яневський О. Опубліковано докази: Зброя на Сході України походить з Росії. *Голос Америки Українською*. 2014. URL: <https://www.holosameryky.com/a/2559931.html>.
13. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (аналітична доповідь Центру Разумкова). Національна безпека і оборона. 2014. № 5–6. С. 2–39.
14. Керрі: В Женеві не обговорювали питання Криму, але «ніхто не залишив його позаду». УНІАН. 2014. URL: <https://www.unian.ua/politics/909183-kerri-v-jenevi-ne-obgovoryuvali-pitannya-krimu-ale-nihto-ne-zalishiv-yogo-pozadu.html>.
15. Олланд Ф. Уроки влади: мемуари / Франсуа Олланд; пер. з франц. Є. Марічева; примітки Я. Ковалю. Харків: «Фоліо», 2019. 444 с.
16. Мирний план Порошенка: 14 пунктів. *Слово і Діло*. 2014. URL: <https://www.slovoidilo.ua/news/3308/2014-06-20/mirnyj-plan-poroshenko--14-punktov-foto.html>.
17. Під час так званого перемир'я 27 силовиків загинуло, 69 – поранені. *Український Тиждень*. 2014. URL: <https://tyzhden.ua/pid-chas-tak-zvanoho-peremir-ia-27-sylovykiv-zahynulo-69-poraneni/>.
18. Росія під виглядом гуманітарної допомоги перекидає на схід України бойовиків і зброю – РНБО. УНІАН. 2014. URL: <https://www.unian.ua/politics/935985-rosiya-pid-viglyadom-gumanitarnoji-dopomogi-perekidaє-na-shid-ukrajini-boyovikiv-i-zbroju-rnbo.html>.
19. Case S. Putin's Undeclared War: Summer 2014 – Russian Artillery Strikes against Ukraine. *Bellingcat*. 2016. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2016/12/21/russian-artillery-strikes-against-ukraine/>.
20. Найкоротша історія російсько-української війни. Донбас.Реалії. *Радіо Свобода*. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/istoriya-viyny-rosiya-ukraina/32831284.html>.
21. Турчинов О. (@oleksandr.turchynov). Страшна трагедія відбулась із загибеллю ні в ... *Facebook*. 18.07.2014. URL: <https://www.facebook.com/share/p/14YVckvkJt/>.
22. Російським десантникам, загиблим на Донбасі, ставлять пам'ятники під Псковом | «Донбас.Реалії». Радіо Свобода Україна. *YouTube*. 2018. URL: <https://youtu.be/2c2O66E5Lz8?si=J4mBxYmw5iuMjcAF>.
23. Гай-Нижник П. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. К.: «МП Леся», 2016. 586 с.
24. В Іловайському котлі загинуло 366 українських бійців. *Урядовий Кур'єр*. 2017. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/v-ilovajskomu-kotli-zaginulo-366-ukrayinskih-bijci/>.
25. Ucraina, il ricatto di Putin sul vertice europeo: «Se voglio prendo Kiev in due settimane». *La Repubblica*. 2014. URL: https://www.repubblica.it/esteri/2014/09/01/news/ucraina_il_ricatto_di_putin_sul_vertice_europeo_se_voglio_prendo_kiev_in_due_settimane-94791280/.
26. Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. Official Journal L 229, 31.7.2014, p. 13–17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014D0512>.
27. Brillaud L., Curic A., Maggiore M. EU member states exported weapons to Russia after the 2014 embargo. *Investigate Europe*. 2022. URL: <https://www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-states-exported-weapons-to-russia/>.